

Jaarverslag monumentencommissie 2016

Voorwoord

Voor u ligt het eerste jaarverslag van de monumentencommissie van de gemeente Lochem. Met dit jaarverslag wil de Monumentencommissie het college van burgemeester en wethouders, de gemeenteraad, betrokkenen en geïnteresseerde inwoners informeren over hetgeen zij doet. Door verantwoording af te leggen over haar werkzaamheden en openheid en toegankelijkheid te betrachten wil de commissie bijdragen aan het vertrouwen tussen monumenteneigenaar en gemeentelijke overheid.

De noodzaak hiertoe kwam evident naar voren in een enquête van enkele jaren geleden waaruit een groot onbehagen bleek over de relatie tussen de gemeente en monumenteneigenaren.

Naar aanleiding hiervan is onder het vorige college een werkgroep herijking erfgoedbeleid ingesteld. In de loop van 2016 heeft de werkgroep haar eindrapport ingediend. Dit rapport diende als basis voor een nieuw erfgoedbeleid, van de gemeente Lochem en een herformulering van de taken van de Monumentencommissie. De Monumentencommissie heeft op afstand deze werkgroep gevolgd en enkele keren een eigen inbreng geleverd en aan de formele inspraakronde deelgenomen. Wezenlijke veranderingen ten opzichte van het verleden zijn beperkt gebleven. Wel gaat de gemeente in 2017 op advies van de werkgroep een monumentencoach aanstellen om belangen van monumenteneigenaren meer in evenwicht en gelijkwaardigheid af te wegen. Ook wordt op advies van de werkgroep de samenstelling van de monumentencommissie aangepast met het extra aanstellen van een vertegenwoordiger van de monumenteneigenaren. Teleurstellend is het dat de gemeenteraad met de herijking van het erfgoedbeleid het budget voor het extra gestalte geven aan het gemeentelijk erfgoedbeleid verlaagd heeft. Daardoor komt er ook geen eigen Lochemse bijdrage beschikbaar bij restauratie en andere subsidiegevers zoals de provincie Gelderland haken af. Met de vaststelling en publicatie van de nieuwe Verordening Erfgoedcommissie Lochem 2017 gaat de monumentencommissie verder als gemeentelijke Erfgoedcommissie.

Ir. J.A.M. Giesen

Voorzitter Monumentencommissie Gemeente Lochem

Organisatie en procedure

Taak monumentencommissie

De gemeentelijke monumentencommissie heeft tot doel om het college van burgemeester en wethouders gevraagd en ongevraagd te adviseren bij aanvragen voor een omgevingsvergunning bij monumenten en binnen het beschermd stadsgezicht en andere aangelegenheden die van belang zijn voor de behartiging van het erfgoed in de gemeente Lochem.

Samenstelling

De heer J.A.M. Giesen	Voorzitter
De heer G.A. Keijzer	Bouwhistorische adviseur (mandaat advisering bouwplannen)
Mevrouw W.J. Nijenhuis	Tuin- /landschapsarchitectuur
Mevrouw A.G.J. Jansen	Historisch Genootschap Lochem Laren Barchem
De heer H.G. Pelgrum	Historische vereniging De Elf Marken
De heer C.J. Frank	Architectuur- en bouwhistoricus, erfgoeddeskundige (extern adviseur)

De heer A. de Bert is aangewezen als secretaris van de monumentencommissie. De heer De Bert is werkzaam bij de gemeente Lochem op de afdeling Ruimte.

In 2016 is de monumentencommissie 7 keer bij elkaar geweest. De heer Keijzer is met mandaat van de commissie met enige regelmaat aangeschoven bij welstandvergaderingen om te adviseren over bouwplannen.

Adviezen

In de gemeente Lochem zijn 188 objecten aangewezen als rijksmonument, 331 objecten hebben een gemeentelijke monumentenstatus en het villapark Berkeloord in Lochem is aangewezen als rijksbeschermd stadsgezicht. Bij een aanvraag voor een omgevingsvergunning of een vooroverleg daartoe adviseert de monumentencommissie het gemeentebestuur.

Herbestemming monumenten

Bij de herbestemmingsopgaven heeft de commissie de rol om mee te denken over de inpassing van nieuwe functies en te adviseren aanvragen.

Het 17de -eeuwse oude stadhuis aan de voet van toren van de Gudulakerk is kort na restauratie door de gemeente op de lijst gezet van af te stoten vastgoed. Dit omdat het monument leegkwam, met het er naast gelegen stadhuis, na de realisatie van het nieuwe stadhuis aan de Hanzeweg. Het te koop zetten van het oude stadhuis in 2013 heeft de nodige reuring gegeven. Dit in tegenstelling tot het gemeentehuis in Gorssel, waar sinds 2015 het succesvolle museum voor Modern Realisme MORE is gehuisvest.

Het oude stadhuis aan de Markt huisvest tijdelijke de VVV en Lochem 3.0, dit in afwachting van een nieuwe functie. In 2016 tot de nok gevuld met de tijdelijke huisvesting van een escaperoom (teambuildingspel) op de zolder. De monumentencommissie hoopt dat er spoedig een visie over herbestemming van dit belangrijke monument ontwikkeld wordt.

Aan de Markt heeft in opdracht van VincentSpikker B.V. het oude postkantoor een nieuwe bestemming gekregen. Het ontwerp voor de nieuwe invulling, twee woningen en een huisartsenpraktijk op de begane grond is van Architectenbureau IKB. Sinds in 2003 het postkantoor haar functie als dusdanig verloor, heeft het pand in de jaren die hierop volgden verschillende eigenaren gekend. Verder

dan plannen maken kwam het om diverse redenen echter niet, totdat VincentSpikker het pand de afgelopen periode liet verbouwen. Een geslaagd voorbeeld van herbestemming.

In 2016 heeft de voltooiing van restauratie en renovatie van de boerderij aan de Wagenvoortdijk 8 te Almen plaats gevonden. De restauratie, met gebruik van natuurlijke materialen als leem en hergebruik van aanwezige materialen heeft geleid tot een fraai eindresultaat. De nieuwe bestemming en de uitgevoerde restauratie heeft er toe geleid dat de monumentencommissie de Zilveren troffel (erfgoedprijs) heeft uitgereikt aan de eigenaren.

Rijksbeschermd stadsgezicht Berkeloord

De bijzondere status van het beschermde stadsgezicht villapark Berkeloord is vastgelegd in het bestemmingsplan Lochem-Oost 2011, artikel 22 Waarde- beschermd stadsgezicht. Bij de aanvraag voor een omgevingsvergunning dient de aanvrager een rapport te overleggen “waarin de bescherming en versterking van het oorspronkelijke bebouwingspatroon met bijbehorende openbare ruimte en de karakteristieke individuele panden waarop de aanvraag betrekking heeft voldoende is vastgesteld”(art.22.2.1.), kortom de invloed van de nieuw te bouwen woning op de omgeving. Zowel de stadsbouwmeester als de monumentencommissie beoordelen de ingediende plannen. In 2016 zijn er enkele plannen ingediend die in dit stadsgezicht gelegen zijn. De plannen lopen uiteen, van aansluiting zoekend bij de reeds aanwezige panden tot een verdere typologische ontwikkeling van woningen.

Voorbeeld van deze eerste is een nieuw woning op het tot nu toe onbebouwde perceel aan de Marinus Naefflaan 22. De nieuwe woning wordt in historiserende vorm opgetrokken in traditionele materialen. In baksteen gemetselde gevels met geleding van pilasters, en afgedekt met een schilddak met gesmoorde dakpannen. Hiermee wordt verbinding gezocht met de oorspronkelijke bebouwingskarakteristiek van de wijk.

Ontwerp studio VOS tekende in opdracht van de eigenaren voor Marinus Naefflaan 2 vervangende nieuwbouw. De bestaande één-laagse woning met flauw hellend dak is gebouwd naar ontwerp van L. Tol. Het huis ontbeert duidelijke stijkenmerken. Met het lage bijgebouw en prominente tuinafscheiding oogt het als één langgerekt witte barrière voor het zicht op het achtergelegen hertenkamp. De opzet van de architect voor de nieuwe woning is dat deze een eigen esthetische kwaliteit bezit, architectonisch hoogwaardig en eigentijds, maar ook ingetogen. Citaat architect “Door de stevige architectuur met natuurlijke kleuren (door gebruik natuurlijke materialen) lijkt het

huis meer met het terrein verbonden te zijn. Omdat er geen bijgebouwen geplaatst worden ontstaat er zichtlijn vanaf de vijveroever tot aan het hertenkamp”.

De stadsbouwmeester en monumentencommissie ondersteunen de zienswijze van de architect op het plan. Degelijke plannen laten zien dat er wel degelijk ontwikkeling mogelijk blijft in Berkeloord indien de opdrachtgever en architect de kwaliteiten van het beschermde stadsgezicht begrijpen.

Aan de Staringweg 12 is in 2016 een aanvraag voor een tuinontwerp van bureau Donders@ van der Heiden ingediend. Dit ontwerp, met enkele bescheiden bijgebouwen als schuur en kas, is goed passend bij de onlangs gerealiseerd moderne woning naar ontwerp van Maas architecten. Dit controversiële ontwerp heeft veel stof doen opwaaien in de wijk. De monumentencommissie is ook voor hier van mening dat kwalitatief hoogwaardige ontwerpen, als deze maar ook Marinus Naefflaan 2, goed passen in de oorspronkelijke ontwikkelingsgeschiedenis van Berkeloord.

Bouwhistorisch onderzoek

Bij ingrijpende verbouwingen van monumenten is een bouwhistorisch onderzoek onontbeerlijk om tot een juiste afweging te komen over de voorgestelde ingrepen. In de wet is het dan ook zo geregeld dat bij indiening van een vergunningsaanvraag ook om een bouwhistorisch onderzoek gevraagd kan worden. De monumentencommissie is van mening dat niet in alle gevallen een bouwhistorisch onderzoek noodzakelijk is. Een bezoek op locatie gecombineerd met een vooroverleg kan al voldoende zijn. De commissie is daarvoor dusdanig multidisciplinair samengesteld dat er een deskundige beoordeling plaats kan vinden. In de gevallen waar verschil van inzicht ontstaat over de bouwhistorische- ofwel monumentale waarden, wordt dan ook voorgesteld om een onafhankelijk onderzoek in te stellen. Dit wil niet zeggen dat het bouwhistorisch rapport met waardstelling dwingend is, er kunnen overwegingen zijn om bepaalde ingrepen toch toe te staan. Met name bij herbestemmingsvraagstukken speelt dit een rol.

In 2016 is voor landgoed de Boekhorst een aanvraag ingediend tot modernisering en restauratie van het huis. Gezien de ingreep was er voldoende aanleiding om gezamenlijk met de consultant van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) een bezoek te brengen aan het huis. De RCE geeft bij dergelijke omvangrijke ingrepen bij een rijksmonument namelijk ook een advies aan het gemeentebestuur. In de regel vindt er vooroverleg plaats tussen de monumentencommissie en de

RCE, dit kan ook plaats vinden in het provinciale bouwplanoverleg. De voorgestelde verbouwing bleek dusdanig ingrijpend dat gevraagd is om een bouwhistorisch onderzoek. Na het opstellen van het bouwhistorisch rapport blijkt deze opvallend het voorliggende bouwplan te volgen, daar waar juist vraagtekens bij werden gesteld. Wegens het ontbreken van motivatie bij de uit het bouwhistorisch onderzoek volgende waardestelling bleef er discussie ontstaan. In een waardestelling worden alle bouwkundige zaken gewaardeerd, in de regel in drie categorieën, hoge waarde, positieve waarde en indifferente waarde. Echter zonder motivatie waarom iets van belang is of juist niet blijft dit discutabel. Uiteindelijk is het bouwplan op advies van de monumentencommissie en de RCE aangepast waarbij de zaken die zij van belang achten behouden zijn gebleven. Het huis wordt komend jaar gerestaureerd onder begeleiding van een kundig architect. Het naastgelegen bijgebouw (geen monument) wordt vervangen door een gebouw passend in de stijl van het huis.

Overzicht adviezen (vooroverleg) omgevingsvergunningen

In 2016 heeft de monumentencommissie het college van burgemeester en wethouders geadviseerd over de volgende aanvragen (vooroverleg) omgevingsvergunning:

- Bierstraat 12 Lochem; het vergroten van een restaurant en het bouwen van 2 appartementen.
- Boekhorstlaan 8 Lochem; het restaureren van Huis De Boekhorst en het vervangen van een bijgebouw.
- Damlaan 6 Eefde; het plaatsen van een carport en bergingen bij Huize Den Dam.
- De Heest 2 Lochem, het saneren van asbest bij Landgoed De Heest.
- Markt 2 Lochem, het inrichten van de verdiepingsvloer van het pand ten behoeve van spelactiviteiten.
- Markt 7 Lochem; het verbouwen van een voormalig postkantoor tot huisartsenpraktijk.
- Marinus Naefflaan 2 Lochem; het vervangen van een woning.
- Marinus Naefflaan 4 Lochem; het intern verbouwen van een woning.
- Marinus Naefflaan 22 Lochem; het oprichten van een woning met bijgebouw.
- Nieuweweg 31 Lochem; het vervangen van een kapschuur.
- J.A. Staringweg 12 Lochem; het oprichten/vervangen van een woning.
- Wagenvoortsdijk 6-8 Almen; het plaatsen van dakramen.

Keienbestrating Markt Lochem

De bestrating op de Markt zelf houdt ook al een paar decennia de gemoederen bezig. Het struikelblok, letterlijk als figuurlijk, zijn de keien. Na herinrichting van de Kleine Markt in 2011 is de wens door de gemeente uitgesproken om de Markt opnieuw in te richten. De veldkeien bestrating, een inmiddels zeldzame middeleeuwse bestrating, is behalve van historische waarde sfeerbepalend voor de Markt. Het Historisch Genootschap Lochem Laren Barchem heeft in een brief aan het gemeentebestuur aangegeven dat het genootschap plaatsing van de keienbestrating op de monumentenlijst zal ondersteunen, met de kanttekening dat er wel een oplossing gewenst is voor de beloopbaarheid. Zowel door de monumentencommissie als het gemeentebestuur wordt de historische waarde van deze bestrating ingezien.

Om een oplossing te vinden is de monumentencommissie op verzoek van de gemeente op zoek gegaan naar oplossingen. Deze zijn gevonden in het vakkundig herleggen van de keien of het anders inrichten van de markt. Een goed doordacht ontwerp zou de bereikbaarheid van de winkels en horeca moeten verbeteren, terwijl de keien aanwezig blijven op de Markt. Gedacht kan worden aan bv loop- en fietsbanen over de Markt. Voordat overgegaan zou worden tot het herleggen zouden twee proefvakken gelegd kunnen worden. Doordat de gemeenteraad geen middelen beschikbaar heeft gesteld is niet over gegaan tot realisatie.

Herijking erfgoedbeleid

Eind 2013 heeft de gemeente de eerste stap gezet in haar zoektocht naar een breed gedragen erfgoedbeleid. Op verzoek van het college is vanaf begin 2014 een werkgroep van monumenteneigenaren aan de slag gegaan met het ontwikkelen van een breed gedragen visie op het gemeentelijke erfgoedbeleid. De monumentencommissie heeft dit 'participatietraject' met veel belangstelling gevolgd en waar mogelijk ondersteund.

De hoofdlijnen van de herijking van het gemeentelijke erfgoedbeleid zijn:

- Geen rechten zonder plichten: Het toekomstig erfgoedbeleid moet uitgaan van een evenwichtig beleid dat recht doet aan het algemeen belang en het belang van de eigenaar.
- Koesteren en herontwikkelen: Monumentenbeleid betekent naast koesteren, inzetten op ontwikkelen en hergebruik.
- Dialoog: Eigenaren en gemeente trekken van meet af aan gezamenlijk op als gelijkwaardige partners en streven naar het vinden van een gezamenlijk oplossing die recht doet aan alle belangen.
- Integraliteit en ketenbenadering: Cultuurhistorie is een vast en waardevol onderdeel in de planvorming en ruimtelijke processen binnen de gemeente.

De commissie hecht veel belang aan ondersteuning en begeleiding voor monumenteneigenaren. De voorgestelde monumentencoach zal hierin een belangrijk rol moeten gaan spelen.

Het principe "voor wat, hoort wat" is belangrijk voor monumenteneigenaren. Hoewel dit niet altijd in geld uitgedrukt hoeft te worden, dit kan bijvoorbeeld ook in verruiming van ruimtelijke/planologische mogelijkheden, is ondersteuning en/of budget wel een voorwaarde om een stimulerende en ondersteunende rol te kunnen invullen. De commissie betreurt het dat de gemeenteraad geen extra middelen beschikbaar heeft gesteld en zelfs een, weliswaar bescheiden, bezuiniging heeft doorgevoerd. Doordat de gemeente Lochem geen onderhoud subsidieregeling meer kent laat zij beschikbare subsidiegelden van de provincie voor monumenteneigenaren liggen.

Al met al is de monumentencommissie wel verheugd dat de gemeenteraad een besluit heeft genomen over de herijking van het gemeentelijk monumentenbeleid en dat nu uitvoering kan worden gegeven aan de visie van de monumenteneigenaren. In 2017 zal in ieder geval de monumentencoach worden aangesteld, een cultuurhistorische waardenkaart worden opgesteld en de erfgoedverordening worden geactualiseerd. Tot slot zal de samenstelling van de monumentencommissie worden gewijzigd. In ieder geval zal er een monumenteneigenaar zitting gaan nemen in de commissie.

De commissie zal het proces met veel belangstelling blijven volgen en het bestuur wanneer nodig hierin adviseren.

Erfgoedverordening

Vooruitlopend op besluitvorming over de herijking van het erfgoedbeleid heeft de gemeente de commissie in de zomer van 2016 advies gevraagd over een eerste aanzet van een geactualiseerde en aangepaste gemeentelijke erfgoedverordening. Aanleiding om de huidige erfgoedverordening aan te passen is niet alleen de mogelijke koerswijziging, maar ook de inwerkingtreding van de nieuwe erfgoedwet op 1 juli 2016. Het concept dat voor advisering is voorgelegd aan de commissie is gebaseerd op de Model Erfgoedverordening van de VNG.

De commissie heeft aandacht gevraagd voor onder andere de volgende punten:

- De plaatsingsprocedure gemeentelijke monumenten; onder andere ten aanzien van de onderdelen vrijwilligheid, plaatsingscriteria, waardstelling en procedure.
- Goed overleg met eigenaren moet vaker en prominenter terugkomen.
- De concept verordening geeft nu teveel het idee dat als je een monument hebt er bijna niets kan en mag.

Omdat de gemeenteraad met de herijking van het erfgoedbeleid heeft beslist om een cultuurhistorische waardenkaart op te stellen is besloten om de erfgoedverordening aan te passen nadat deze kaart is opgesteld. De commissie ziet de aangepaste versie van de gemeentelijke erfgoedverordening in de loop van 2017 met belangstelling tegemoet.

Digitalisering bouwarchief

De gemeente heeft haar bouwarchief gedigitaliseerd. Het digitale archief zal het fysieke archief vervangen. De gemeente heeft beslist om het fysieke archief te vernietigen. De historische verenigingen zijn benaderd door de gemeente. Zij kunnen aangeven wat zij analoog willen behouden. Bijvoorbeeld werk van bepaalde architecten. De commissie is van mening dat als het bouwarchief vernietigd moeten worden, er dan wel de tijd genomen moet worden om een selectie te maken. Hiervoor moeten criteria worden opgesteld. De commissie heeft de verenigingen haar ondersteuning aangeboden.

Erfgoedprijs 2016

Om het belang van monumenten voor inwoners en bezoekers van de gemeente Lochem onder de aandacht te brengen reikt de monumentencommissie jaarlijks de erfgoedprijs uit. De erfgoedprijs bestaat uit een verzilverde troffel met inscriptie.

De Erfgoedprijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een persoon, instelling of organisatie, die het afgelopen jaar op eigen initiatief met veel inzet en/of financiële inbreng een bouwwerk met historische waarde heeft gerestaureerd of heeft laten restaureren, dan wel groot achterstallig onderhoud heeft gepleegd waardoor dreigend verval is voorkomen. Ook personen die op een andere manier een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan het monumentenbehoud of het erfgoed in brede zin in de gemeente Lochem, komen in aanmerking voor de prijs.

Tijdens Open Monumentendag heeft de voorzitter van de monumentencommissie de erfgoedprijs uitgereikt aan mevrouw Bedner, die samen met haar man de rijks monumentale dubbele boerderij aan de Wagenvoortdijk in Almen hebben gerestaureerd. Hergebruik en duurzaamheid vormden een leidraad bij de restauratie van de boerderij.

Vooruitblik

De commissie kijkt terug op een bewogen jaar, waarin met name de herijking van het erfgoedbeleid het begin van een nieuw hoofdstuk heeft ingeluid. Daarmee is een eerste aanzet gegeven voor een nieuw constructief en breed gedragen gemeentelijk erfgoedbeleid. De monumentencommissie heeft er vertrouwen in dat zij in samenwerking met monumenteneigenaren, de monumentencoach en het gemeentebestuur hier ook in 2017 haar bijdrage aan mag leveren.